

ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ РІВНЯ НЕОФІЦІЙНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В УКРАЇНІ

©2025 МОРОЗ С. Г., ЦИМБАЛ Д. О.

УДК 331.56:338.2(477)
JEL Classification: J46; H26

Мороз С. Г., Цимбал Д. О.

Оцінка та аналіз рівня неофіційного працевлаштування в Україні

Стаття присвячена актуальній проблемі неофіційної зайнятості в Україні, яка є значним викликом для національної економіки та соціального захисту громадян. У дослідженні застосовано комплексний підхід, який поєднує методи соціологічного опитування та математичного моделювання, зокрема байєсівські мережі, що дає змогу виявити ключові фактори, які впливають на вибір між офіційною та неофіційною формою працевлаштування. Отримані результати показують, що рівень освіти є одним із найбільш значущих чинників, що впливають на офіційне працевлаштування. Опитування, проведене серед представників різних регіонів та галузей економіки, продемонструвало, що особи з вищою освітою частіше обирають офіційне оформлення трудових відносин, тоді як люди з нижчим рівнем освіти нерідко віддають перевагу неформальній зайнятості через відсутність альтернатив або складнощі з пошуком стабільної роботи. Крім освітнього рівня, важливими детермінантами є також вік, стать, розмір підприємства та специфіка галузі. Зокрема, молодь частіше погоджується на неофіційну зайнятість через гнучкіші умови та відсутність довгострокових соціальних зобов'язань. Водночас у малих підприємствах і секторах із низьким рівнем регуляції (наприклад, сільське господарство, торгівля, будівництво) частка неформальної праці є вищою порівняно з великими корпораціями. Метод моделювання за допомогою байєсівських мереж дозволив не лише виявити ці залежності, а й оцінити ймовірність вибору офіційного працевлаштування залежно від комбінації різних чинників. Результати підтвердили гіпотезу, що рівень освіти залишається ключовим предиктором офіційної зайнятості, тоді як економічні та регуляторні умови можуть суттєво змінювати вплив інших змінних. На основі отриманих даних запропоновано низку практичних заходів, спрямованих на скорочення масштабів неформальної зайнятості в Україні. Серед них – спрощення адміністративних процедур для бізнесу, зниження податкового навантаження на роботодавців, підвищення рівня соціальних гарантій для працівників та активізація інформаційно-просвітницької роботи щодо переваг офіційного працевлаштування.

Ключові слова: неофіційне працевлаштування, тіньова економіка, задекларована праця, неформальна зайнятість, байєсівська мережа, анкетування, моделювання.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2025-1-73-80>

Рис.: 5. Табл.: 1. Бібл.: 9.

Мороз Світлана Григорівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри організації, економіки та управління фармацією, Національний фармацевтичний університет (вул. Григорія Сковороди, 53, Харків, 61002, Україна)

E-mail: morozsg@nuph.edu.uaORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4150-0741>Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/ABA-9706-2022>Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57219157440>

Цимбал Діана Олександрівна – магістрант факультету економічних наук, Національний університет "Києво-Могилянська академія" (вул. Г. Сковороди, 2, Київ, 04655, Україна)

E-mail: diana.tsymbal@ukma.edu.uaORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7847-596X>UDC 331.56:338.2(477)
JEL Classification: J46; H26

Moroz S. G., Tsymbal D. O. Assessing and Analyzing the Level of Informal Employment in Ukraine

The article addresses the pressing issue of informal employment in Ukraine, which poses a significant challenge for the national economy and the social protection of citizens. The study applies a comprehensive approach that combines sociological survey methods and mathematical modeling, particularly Bayesian networks, allowing for the identification of key factors influencing the choice between official and unofficial forms of employment. The results obtained show that the level of education is one of the most significant factors affecting formal employment. A survey conducted among representatives from various regions and sectors of the economy demonstrated that individuals with higher education more often choose official labor relations registration, while those with lower education levels frequently prefer informal employment due to a lack of alternatives or difficulties in finding stable work. In addition to the educational level, important determinants also include age, gender, enterprise size, and industry specificity. In particular, young people are more likely to accept informal employment due to more flexible conditions and the absence of long-term social commitments. At the same time, in small enterprises and sectors with low levels of regulation (for example, agriculture, trade, and construction), the share of informal labor is higher compared to large corporations. The modeling method with use of Bayesian networks not only allowed for the identification of these dependencies but also for the assessment of the likelihood of choosing formal employment based on a combination of various factors. The findings confirmed the hypothesis that the level of education remains a key predictor of formal employment, while economic and regulatory

conditions can significantly change the influence of other variables. Based on the obtained data, a number of practical measures aimed at reducing the scale of informal employment in Ukraine are proposed. Among them are the simplification of administrative procedures for businesses, the reduction of the tax burden on employers, the enhancement of social guarantees for employees, and the activation of informational and educational activities regarding the advantages of official employment.

Keywords: informal employment, shadow economy, declared labor, informal work, Bayesian network, surveying, modeling.

Fig.: 5. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 9.

Moroz Svitlana G. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Organization, Economics and Management of Pharmacy, National Pharmaceutical University (53 Hryhoriia Skovorody Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: morozsg@nuph.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4150-0741>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/ABA-9706-2022>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57219157440>

Tsymbal Diana O. – Master's Student of the Faculty of Economic Sciences, National University of "Kyiv-Mohyla Academy" (2 H. Skovorody Str., Kyiv, 04655, Ukraine)

E-mail: diana.tsymbal@ukma.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7847-596X>

Вступ. Неофіційне працевлаштування є однією з найгостріших соціально-економічних проблем, що стоять перед сучасною Україною. Ухилення роботодавців та працівників від офіційного оформлення трудових відносин має серйозні наслідки як для окремих громадян, так і для держави в цілому. Відсутність задекларованого працевлаштування позбавляє працівників соціальних гарантій, таких як пенсійне забезпечення, оплачувані відпустки та медичне страхування. Для держави ж це означає значні втрати доходів до бюджету через несплату податків і соціальних внесків, що негативно впливає на фінансування соціальних програм і стабільність економіки.

Згідно з оцінками експертів, масштаби незадекларованої праці в Україні сягають значних обсягів, що потребує глибокого аналізу та ефективних заходів для мінімізації цього явища.

Зокрема, за деякими підрахунками, державний бюджет щорічно втрачає близько 100 млрд грн через незадекларовані трудові відносини. Така ситуація потребує детального дослідження для виявлення основних причин та чинників неофіційного працевлаштування, існуючих взаємозв'язків між ними.

Рівень тіншового сектора економіки України за даними Департаменту стратегічного планування та макроекономічного прогнозування обрахований за різними методами, зокрема, методом «витрати населення – роздрібний товарообіг та послуги», електричним, монетарним методами, методом збитковості підприємств, інтегрованим показником (рис. 1), має дещо різні результати. Це вказує на те, що різні фактори впливають на динаміку тіншової економіки, і їхній вплив може змінюватися з часом. Для ефективної боротьби з тіншовою економікою необхідно проводити регулярні дослідження, удосконалювати методи оцінки та розробляти комплексні заходи, спрямовані на легалізацію економічної діяльності.

Вирішенню проблеми неофіційного працевлаштування в Україні присвячено праці вітчизняних учених: Цимбал О. І., Алеїнікової О. В., Супрун К. В., Страшко Л. В., Коломієць О. О., Орлик О. В., Баранов С. О. та ін.

Неофіційне працевлаштування, безсумнівно, є одним із проявів більш глобального явища – тіншової економіки. Тіншова економіка – це сукупність економічних відносин між суб'єктами господарювання, які приховані від органів державного управління та контролю, у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання економічних благ і підприємницьких здібностей [2].

Тіншова економіка, за визначенням Держстату України, – це діяльність суб'єктів господарювання, яка не заборонена законом, але приховується від державних органів з метою уникнення сплати податків, внесків на соціальне забезпечення, дотримання стандартів мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого дня, стандартів безпеки та санітарних норм, а також окремих адміністративних процедур, таких як заповнення статистичної звітності та інших адміністративних форм [9].

Таким чином, неофіційне працевлаштування є вагомим проявом та наслідком тіншової економіки. Варто зазначити, що неофіційне працевлаштування асоціюється з такими поняттями, як «неформальна зайнятість», «нелегальна зайнятість», «тіншова зайнятість», «неофіційна праця», «незадекларована праця», «незареєстрована зайнятість» та інші. Однак на законодавчому рівні та серед науковців немає чіткого розмежування і визначення цих термінів.

В українській практиці для позначення роботи, яка не оформлена офіційно, використовують різні терміни: незадекларована, неформальна, неофіційна, незареєстрована, тіншова. З огляду на аналіз наукових джерел, статистичних і аналітичних матеріалів органів публічного управління в сфері зайнятості, суть їх однакова – це оплачувана діяльність, яка здійснюється поза межами трудового законодавства [1].

Серед усіх дестабілізуючих факторів, що перешкоджають ефективному розвитку економіки України, значну загрозу становить саме неформальна зайнятість населення та «тінізація» заробітних плат. Окремими науковцями [4] неформальну зайнятість визначається як діяльність, що здійснюється найманими працівниками на основі виключ-

Відсоток

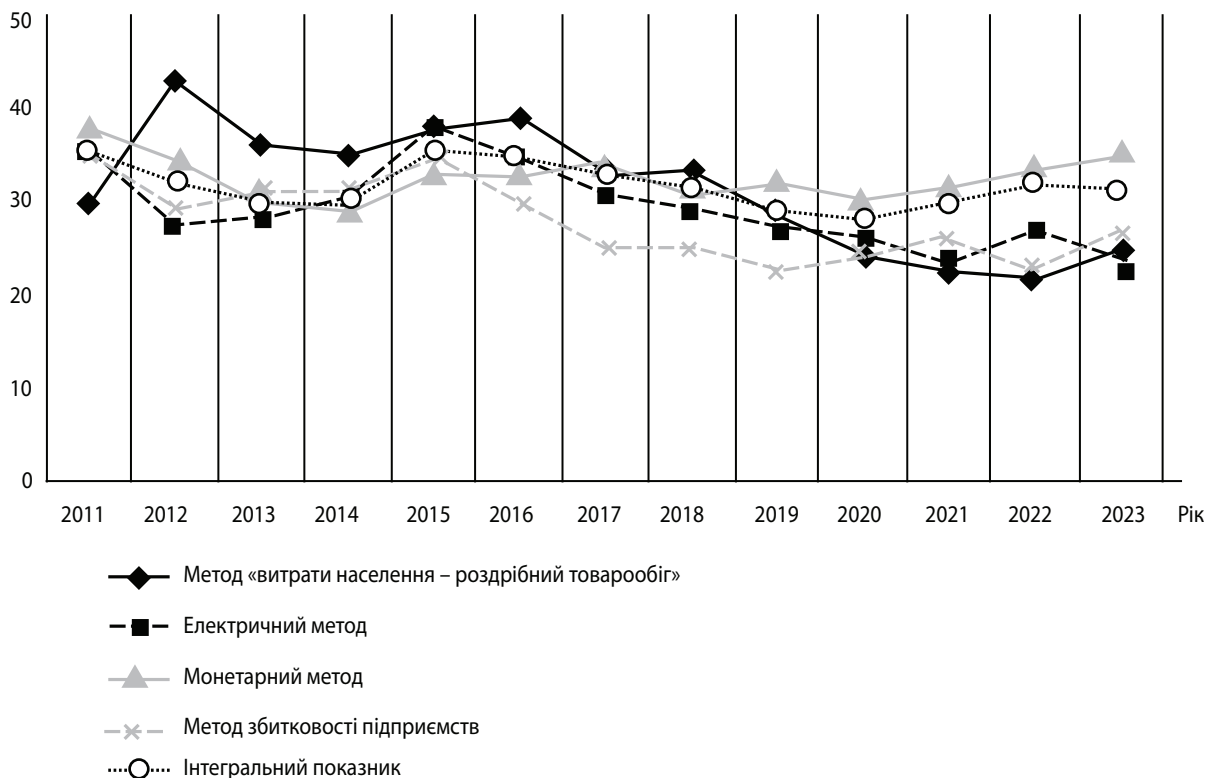

Рис. 1. Динаміка рівня тіньової економіки України за окремими методами, % від обсягу офіційного ВВП

Джерело: побудовано авторами за даними [3]

но домовленостей з роботодавцем. Тобто це відносини, в яких держава, в особі відповідних органів публічного адміністрування, не бере участі, що і становить протиправність такої форми трудових відносин.

Орлик О. В. підкреслює, що неформальна зайнятість є одним із факторів тінізації економіки, який підвищує економічну небезпеку для країни та її господарських суб'єктів. Це явище існує як у неформальному, так і у формальному секторах економіки [7].

У країнах ЄС наявне поняття «незадекларована праця», яке визначається по-різному і часто використовується разом з іншими термінами ринку праці, іноді як синонім нелегальної праці, нерегулярної праці, нелегальної зайнятості, незареєстрованої зайнятості, прихованого безробіття, «чорної» праці тощо, навіть якщо їхній зміст може суттєво відрізнитися [5].

Головною ознакою неформальності робочих місць є відсутність реєстрації трудових відносин у державних органах або недотримання інших вимог держави щодо оформлення трудових договорів [8].

Проблема неофіційної зайнятості в Україні вже неодноразово ставала предметом наукових досліджень, проте низка важливих аспектів залишається недостатньо вивченою. Зокрема, більшість попередніх робіт фокусуються на загальних економічних та соціальних чинниках, що сприяють розвитку тіньового ринку праці, проте недостатньо уваги приділено впливу освітнього рівня та його взаємодії з іншими детермінантами працевлаштування.

Крім того, більшість досліджень використовують традиційні статистичні методи аналізу, що не завжди дозволяють враховувати складні взаємозв'язки між різними змінними. Використання байєсівських мереж дає змогу глибше зрозуміти структуру факторів, що впливають на вибір між офіційною та неофіційною зайнятістю, а також оцінити ймовірність переходу з однієї форми праці до іншої.

Ще одним невирішеним питанням є оцінка регіональних та галузевих особливостей неофіційного працевлаштування в Україні. Хоча деякі дослідження вже висвітлювали цю проблему, відсутній комплексний підхід до її аналізу з урахуванням специфіки різних секторів економіки та впливу місцевих соціально-економічних умов.

Метою статті є проведення комплексного аналізу неофіційного працевлаштування в Україні, виявити його причини та наслідки, а також розробити пропозиції щодо розробки ефективної політики для легалізації трудових відносин та зменшення тіньової економіки.

Для вирішення поставленої мети застосовувалися методи анкетування та моделювання.

Для виявлення чинників та мотивів у населення України щодо офіційного працевлаштування проведено опитування за допомогою Google-форми, в якості інструментарію використано метод анкетування. В опитуванні взяло участь 483 респонденти з 10 різних регіонів України та представники 7 різних галузей економіки. Для анкетування сформульовано низку закритих питань, коли з де-

кількох запропонованих варіантів відповіді можна обрати тільки один. Обробка та аналіз інформації проходили за такими етапами: фіксація результатів анкетування та побудова звітів. Для обробки й аналізу результатів опитування використовували програму Microsoft Office Excel.

Для встановлення взаємозв'язків між різними елементами побудовано байесівську мережу за допомогою

програмного забезпечення GeNIe Academic 4.1 для змінних, використовуючи дані опитування для їх навчання.

Викладення основного матеріалу й отриманих наукових результатів. Масштаби неофіційного працевлаштування в Україні на початок 2022 р. були суттєвими і сягали майже 20 % від загальної кількості зайнятого населення (табл. 1).

Таблиця 1

Статистика незадекларованої праці в Україні на початок 2022 р.

Параметри	Значення
Загальна кількість зайнятого населення	15 693,4 тис. осіб
Обсяги незадекларованої праці	3 061,6 тис. осіб 19,5 %
За статтю	Чоловіки – 60 %, Жінки – 40 %
За віком	15–24 років – 8,1%, 25–29 років – 10,9 %, 30–34 років – 14 %, 35–39 років – 13,5 %, 40–49 років – 24,5 %, 50–59 років – 21,7 %, 60–70 років – 5,9 %, 71 рік і старше – 1,4 %
За рівнем освіти	Повна вища освіта – 12,9 %, базова вища освіта – 1,5 %, неповна вища освіта – 14,2 %, професійно-технічна освіта – 35,2%, повна загальна середня освіта – 31,5 %, базова, початкова або відсутність освіти – 4,6 %
За місцем проживання	Сільська місцевість – 57,2 %, Міська місцевість – 42,8 %
За регіонами	Чернівецька та Рівненська області – 41–50 %; Херсонська, Миколаївська, Івано-Франківська і Тернопільська області – 31–40 %; Запорізька, Луганська, Одеська, Вінницька та Волинська області – 21–30 %; Київська, Донецька, Харківська, Дніпропетровська, Полтавська, Сумська, Кіровоградська, Львівська, Чернігівська, Житомирська, Хмельницька, Закарпатська та Черкаська області – 9–20 %
За видами діяльності	Сільське, лісове або рибне господарство – 46,3 %, Будівництво – 17,1 %, Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 15,2 %, Інші види економічної діяльності – 9,2 %, Промисловість – 5,7 %, Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність – 4,3 %, Тимчасове розміщення і організація харчування – 2,2 %

Джерело: побудовано авторами за даними [6]

За даними Державної служби статистики відмічаються гендерні відмінності: чоловіки частіше працюють неофіційно, ніж жінки. Найвищий рівень неформальної зайнятості спостерігається серед людей віком від 40 до 49 років. Рівень неформальної зайнятості суттєво відрізняється за регіонами, найвищий – у західних областях. Сільське господарство, будівництво та торгівля є галузями з найбільшою часткою неформальної зайнятості.

З початку війни Держстат призупинив збір даних про неформальну зайнятість. Це створює значні труднощі для оцінки реального стану праці в Україні. Не маючи точних даних, неможливо оцінити, як війна вплинула на рівень неофіційної зайнятості в різних регіонах та сферах економіки.

Офіційне працевлаштування – це не лише особиста справа кожного. Це важливий внесок у розвиток економіки країни. Сплачуючи податки та внески, працівники сприяють наповненню бюджету, що дозволяє державі фінансувати соціальні програми, інфраструктуру та інші важливі сфери. Крім того, офіційна зайнятість забезпечує працівникам соціальні гарантії, оплачувані відпустки та лікарняні, підвищуючи їхній рівень життя.

Таким чином, аби сприяти розвитку економіки та соціальної стабільності України, необхідно детально дослі-

дити фактори, що впливають на рішення людей працювати офіційно. Це дозволяє розробити більш ефективні стратегії для легалізації трудових відносин.

З метою глибокого розуміння сучасного стану ринку праці в Україні та виявлення факторів, що впливають на вибір між офіційною та неофіційною зайнятістю, було проведено масштабне опитування серед працівників різних регіонів та галузей. Це дослідження дозволить не лише визначити основні мотиви та бар'єри, які спонукають людей обирати певний вид зайнятості, а й розробити ефективні заходи для стимулювання офіційного працевлаштування.

Для збору інформації про соціально-демографічні характеристики респондентів та особливості їхньої трудової діяльності в анкеті були включені такі питання: вік, стать, рівень освіти, наявність додаткової кваліфікації, сімейний стан, фінансова грамотність, а також статус зайнятості та тип роботодавця. Ці дані дозволили визначити, як різні соціально-демографічні фактори впливають на вибір між офіційною та неофіційною зайнятістю.

Аби забезпечити репрезентативність дослідження, в анкету були включені питання про географічне розташування респондентів (з переліком усіх областей України) та сферу їх професійної діяльності. До переліку галузей, які

пропонувалося обрати респондентам, входили: фінанси, сільське господарство, освіта, ІТ, будівництво, торгівля та інші.

Найбільше респондентів працює в Київській (29,61 %), Закарпатській (11,69 %) та Черкаській (10,56 %) областях. Серед галузей лідирує сільське господарство (23,60 %), фінанси (17,81 %), торгівля (14,29 %), ІТ (13,87 %) та освіта (13,25 %).

Широке географічне та галузеве охоплення опитування дозволяє нам отримати всебічне уявлення про те, що мотивує людей обирати офіційну зайнятість в різних регіонах України та сферах діяльності. Це є важливим кроком для розробки ефективних стратегій, які б стимулювали легалізацію трудових відносин.

Щоб глибше дослідити взаємозв'язки між різними факторами, що впливають на рішення людей щодо офіційного працевлаштування, нами побудовано байєсівську мережу за допомогою програмного забезпечення GeNIe Academic 4.1. Байєсівські мережі – це потужний інструмент статистичного аналізу, який дозволяє виявити та оцінити силу взаємозв'язків між різними змінними. Завдяки йому можна не лише ідентифікувати ключові фактори, що впливають на мотивацію до офіційної зайнятості, але й зрозуміти, як ці фактори взаємодіють між собою.

Для побудови байєсівської мережі використано набір логічних правил, які відображають загальноприйняті теоретичні концепції та емпіричні спостереження щодо взаємозв'язків між різними факторами, що впливають на рішення щодо офіційного працевлаштування. Ці правила базуються на розумінні людської поведінки, соціальних норм та економічних реалій:

- особи віком від 25 до 40 років, як правило, знаходяться у фазі активного сімейного планування та виховання дітей. Цей життєвий етап часто пов'язаний з підвищеною потребою у фінансовій стабільності, що стимулює прагнення до офіційного працевлаштування з метою забезпечення матеріального добробуту сім'ї;
- виховання дітей потребує значних фінансових ресурсів. Тому наявність дітей на утриманні часто є потужним мотиватором для пошуку стабільної та добре оплачуваної роботи з офіційним оформленням, яка забезпечить соціальні гарантії та захист у разі непередбачених обставин;
- вища освіта відкриває перед людьми ширші можливості для кар'єрного росту. Отримані знання та навички стимулюють прагнення до постійного самовдосконалення та професійного розвитку. Тому особи з вищою освітою частіше прагнуть підвищити свою кваліфікацію та досягти більших професійних висот;
- комбінація вищої освіти та додаткових сертифікатів робить людину більш конкурентоспроможною на ринку праці. Іноземні компанії, як правило, мають високі вимоги до кваліфікації своїх співробітників і готові пропонувати більш високу заробітну плату та кращі умови праці;
- процес здобуття вищої освіти часто передбачає вивчення основ фінансів та економіки. Це сприяє

формуванню фінансової грамотності та розуміння важливості раціонального управління своїми коштами;

- іноземні компанії, як правило, дотримуються міжнародних стандартів ведення бізнесу та місцевого законодавства. Це означає, що вони надають перевагу офіційному оформленню трудових відносин, оскільки це гарантує їхню легальність та захищає права працівників;
- фінансово грамотні люди розуміють важливість офіційного працевлаштування для захисту своїх прав, отримання соціальних гарантій та можливості планування свого фінансового майбутнього;
- жінки часто поєднують професійну діяльність з сімейними обов'язками. Тому для них особливо важливі соціальні гарантії, які забезпечують оплачувані відпустки, лікарняні та інші види соціальної допомоги. Офіційне працевлаштування дозволяє жінкам реалізувати себе як професіонали та мати надійний соціальний захист.

Ці правила були використані для побудови байєсівської мережі, яка дозволила виявити та оцінити силу взаємозв'язків між різними факторами, що впливають на рішення людей щодо офіційного працевлаштування (рис. 2).

Ця мережа не відображає безпосередньо результати опитування, лише демонструє розуміння взаємозв'язків між різними змінними. Однак програма надає можливості навчання параметрів на основі власних даних. З цією метою була використана функція «Learning Parameters» для відображення результатів відповідно до відповідей респондентів (рис. 3).

Порівнюючи вищевведені мережі, можемо спостерігати певні зміни, зокрема в залежній змінній. Ймовірність того, що людина офіційно працевлаштована, знизилась на 10 п.п. Водночас порівняно з початковою мережею, уточнена модель показує зниження ймовірності того, що людина працевлаштована в іноземній компанії, на 4 п.п. Однак ймовірність того, що людина вважає себе фінансово грамотною, зросла на 4 п.п.

Якщо маємо достовірну модель, слід розглянути щільність зв'язків і вплив змінних на залежну змінну. Спочатку було встановлено фактор «Офіційне працевлаштування» як цільову змінну, щоб результати демонстрували вплив на неї. Після цих кроків отримано відображення зв'язків: чим більша стрілка, тим більший вплив незалежної змінної на залежну (рис. 4). Рисунок демонструє, що найбільшими чинниками впливу є вища освіта та вік.

Створимо штучну ситуацію, в якій всі люди навчаються протягом 6 років і отримують ступінь магістра, та дослідимо, як це впливає на залежну змінну «Офіційне працевлаштування» (рис. 5).

При зміні суджень про вищу освіту залежна змінна зазнала незначних змін: ймовірність офіційного працевлаштування зросла на 3 п.п. Проте важливо відзначити зміну інших факторів: ймовірність того, що людина вважає себе фінансово грамотною, зросла на 16 п.п., ймовірність працювати в іноземній компанії зросла на 12 п.п., а ймовірність мати сертифікацію – на 16 п.п.

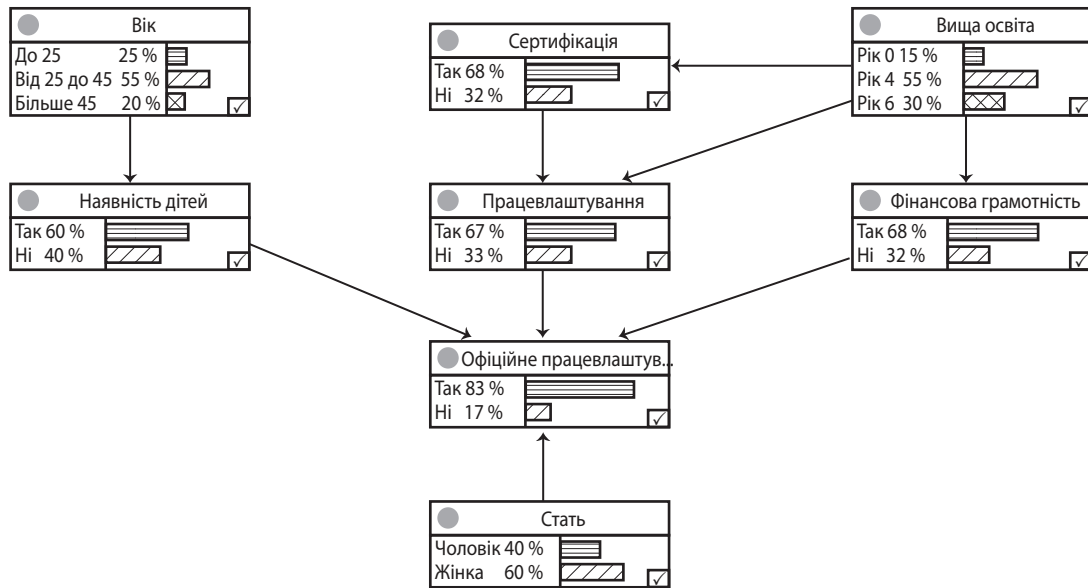

Рис. 2. Байєсівська мережа, побудована на власних судженнях

Джерело: побудовано авторами

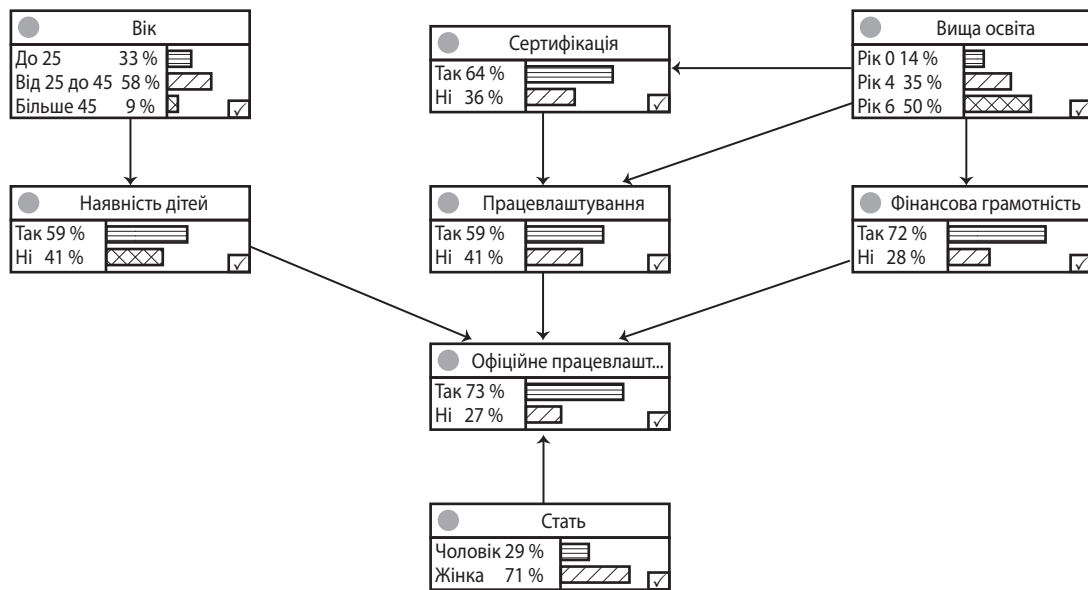

Рис. 3. Байєсівська мережа, навчена на основі даних опитування

Джерело: побудовано авторами

Отже, результати аналізу даного опитування демонструють, що наявність вищої освіти найбільшою мірою серед досліджуваних факторів сприяє зростанню відсотка людей, які прагнуть офіційно працевлаштовуватися. Крім того, освіта підвищує рівень фінансової грамотності та стимулює професійний розвиток, збільшує ймовірність роботи в іноземних компаніях. Загалом освіта є ключовим фактором, який впливає на вибір офіційної зайнятості та сприяє економічному розвитку країни.

Висновки. Дослідження показало, що неофіційна зайнятість в Україні залишається актуальною проблемою, особливо в сільському господарстві, будівництві та торгівлі. Основними причинами такого стану є високе податкове

навантаження, складні адміністративні процедури та низька довіра до державних інститутів.

Результати моделювання байєсівської мережі свідчать про те, що рівень освіти є найважливішим фактором, який впливає на вибір між офіційною та неофіційною зайнятістю. Для вирішення проблеми необхідно розробити комплекс заходів, спрямованих на спрощення процедури реєстрації підприємств та найму працівників, зниження податкового навантаження на малий і середній бізнес, а також підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати низку практичних рекомендацій, спрямо-

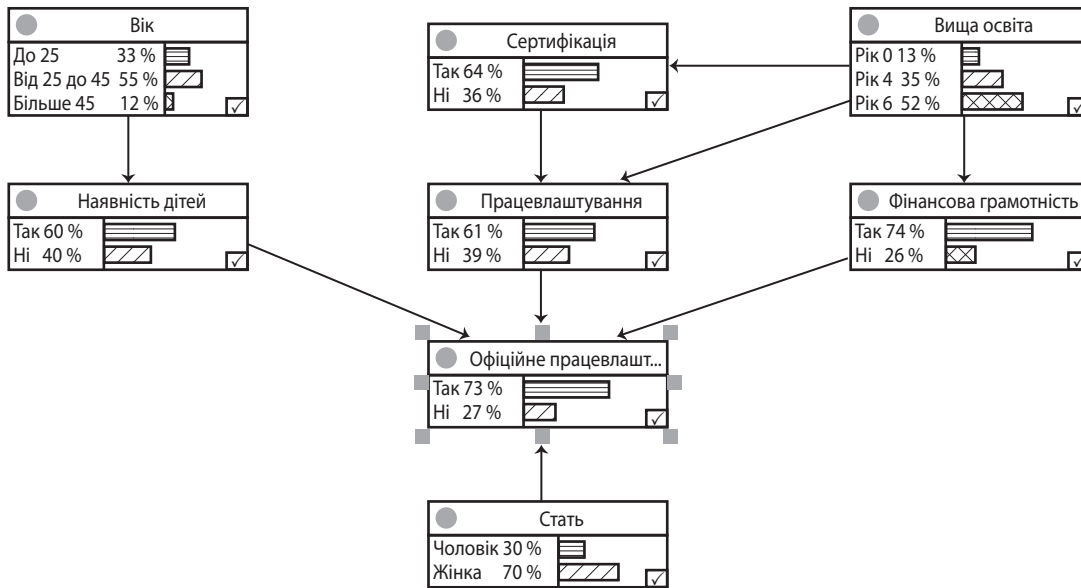

Рис. 4. Вплив незалежних факторів на залежну змінну

Джерело: побудовано авторами

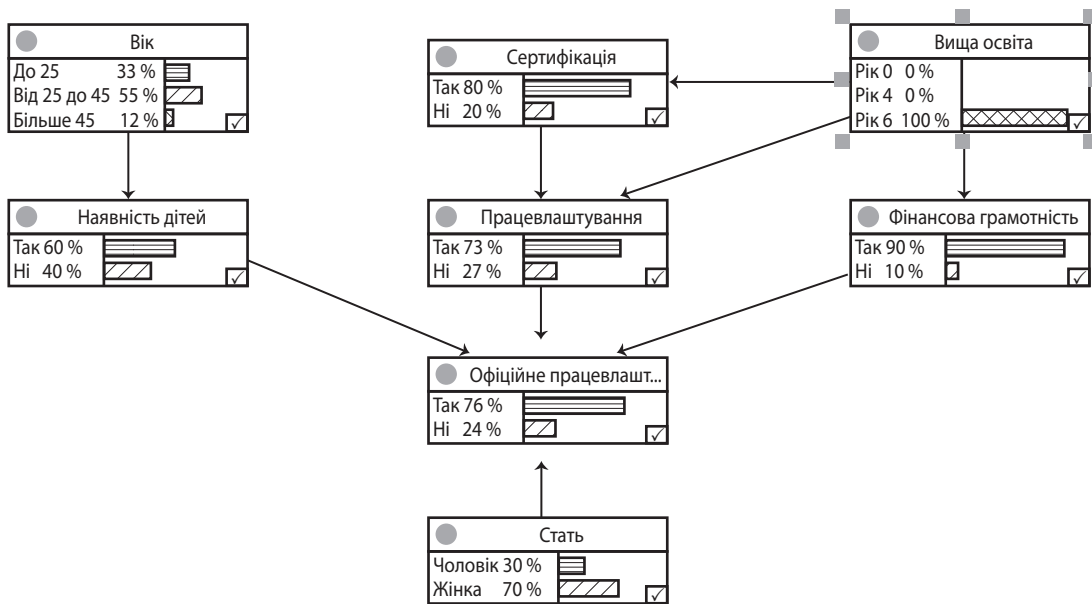

Рис. 5. Вигляд мережі при зміні суджень про вищу освіту

Джерело: побудовано авторами

ваних на зменшення масштабів неофіційної зайнятості та легалізацію трудових відносин в Україні:

- спрощення адміністративних процедур: зменшення бюрократичних бар'єрів для реєстрації підприємств та найму працівників. Це може бути досягнуто шляхом впровадження електронних послуг, спрощення податкового законодавства та звітності;
- зниження податкового навантаження: поступове зниження податкового тягаря для малого та середнього бізнесу, особливо в перші роки його діяльності. Це стимулюватиме легалізацію бізнесу та виведення його з тіні;

- посилення контролю за дотриманням трудового законодавства: збільшення кількості інспекцій праці, впровадження ефективних систем моніторингу та покарання за порушення трудового законодавства;
- підвищення рівня соціальних гарантій для офіційно працевлаштованих: збільшення розміру мінімальної заробітної плати, розширення соціальних програм для працівників та їхніх сімей. Це зробить офіційну роботу більш привабливою;
- інформаційно-просвітницька робота: проведення масштабних кампаній з інформування населення про переваги офіційного працевлаштування, а та-

